

Bilinçli Genç Olmak

VAR MI BENİ ANLAMAK İSTEYEN
diyen gençler, ebeveynler ve eğitimciler için

NEVZAT
TARHAN

BİLİNÇLİ GENÇ OLMAK

Prof. Dr. Nevzat Tarhan

Birinci Bölüm

**GENÇLİĞİN GETİRDİĞİ SORUNLAR
VE BAŞ ETME YOLLARI**

GENÇ-EBEVEYN ÇATIŞMASI

Tarih boyunca kuşak çatışması hep olagelmıştır. Mısır'da bulunan binlerce yıllık papirüslerde bile kuşak çatışmaları ile ilgili bilgiler bulunur. Bu tür çatışmalar doğaldır ve insanın ilerlemesine hizmet eder. Anne-babanın çocukluklarındaki imkânlarla senin sahip olduğun imkânlar farklı olduğu gibi, herhangi bir konudaki fikirleriniz de farklı olabilir. Ailede huzur ve güven ortamının hâkim olması için, farklılıklar baş gösterdiğinde hem senin, hem de ebeveyninin doğru davranış biçimlerini uygulamanız gerekir.

Amerika'da Nebraska Üniversitesi'nde aileler üzerinde yapılan bir araştırmada mutlu ailelerde üç ortak özellik tespit edildi. Bunlardan ilki beraber zaman geçirmesiydi; aile bireyleri tatile beraber gidiyor, yemeği beraber yiyor, beraber bazı paylaşımlarda bulunuyorlardı. İkinci özellik eleştiri, tenkit, suçlayıcı ve yargılayıcı sözler yerine takdir, övgü, onay sözcüklerinin sık kullanılmasıydı. Üçüncü özellik ise ailelerin düzenli olarak kiliseye gitmesiydi. Yani aile bireylerinin ortak hayat felsefesi, ortak değerleri vardı; olaylara benzer bakışla bakıyor, ortak kültürel paylaşımlarda bulunuyorlardı.

Araştırma sonucu elde edilen bu bilgiler aynı zamanda ailelerin çatışma alanlarını da ortaya koydu. Aile bireyleri ortak bir paylaşımda bulunmazlarsa, örneğin gençler tatile anne-babalarıyla gitmek yerine arkadaşlarıyla gitmeyi ter-

cih ederlerse bu durumda anne-baba kaygıya kapılacaklardı. Çocuklarının ellerinden kayıp gittiğini düşünecekler; çocuklarının yanlış şeyler yapacağı, kötü bir ortama uyup hayatını mahvedebileceği konusunda endişe duyacaklar ve bu endişe ebeveynleri çocuklarını kontrol etmeye itecekti.

Kimlik Arayışları

Anne-babanın seninle ilgili en çok kaygılandıkları alanlardan birisi eğitimin, geleceğindir. Senin gelecekte kendine yetmeni, iyi ve güzel şeyler yapmanı, mutlu olmanı isterler; bu yüzden kaygılanmaları, bu konuda plan yapmaları son derece doğaldır. Ancak iyi kişiliğin çoğu zaman dersin önüne geçtiğini de unutmamalısın. Sözünde duran, yalan söylemeyen, insanları seven ve diğer birçok erdeme sahip olan kimse okul hayatında çok başarılı olmasa bile, hayata atıldığında yüksek bir hayat başarısına sahip olabilir. Buna karşın okulda sürekli birinci olan, ama okul hayatı sona erdiğinde sosyal yaşantısı olmayan, dipte yaşayan, sık sık iş değiştiren, evliliğinde sürekli olarak problem yaşayan kişilere de rahatlıkla rastlayabilirsin. Özellikle bizim kültürümüzde uslu çocuk özendirilir, itaat yüceltilir. Çağımızda birçok şey değişse de halen kurallara uyan, anne-babasından farklı düşünmeyen, çekingen, ensesine vurup ağzından lokması alınabilecek derecede uysal çocuklar ebeveynlerini mutlu eder. Şayet genç kendisine çizilen bu tabloya aykırı hareket etmeye başlarsa aile içerisinde çeşitli problemler baş gösterir ve çatışmalar çıkar.

Her çocuk gibi sen de büyüdükçe kendine “Ben kimim? Nereye, niçin yönelmeliyim?” gibi sorular sormaya başladın. Bu kritik sorular ve verdiğin cevaplar hayatını şekillendirecek. Annenden, babandan ve toplumdan aldığın özellikler sonucu da kimliğin oluşacak. Seni en doğru şekilde yetiştirmeyi hedefleyen anne-baban sana kendi isteklerini yaptırma ile bir yere varamayacaklarının farkında olmalıdır. Seni

serbest bırakmalı, sana imkân tanımalı, yeteneklerine göre seni yönlendirmelidir. Elbette bu durum onlar için bir risktir; senin tek başına olmaman gereken yerlere gidip yapman gereken şeyleri yapma, kötü arkadaşlar edinme riskin vardır. Ancak insanın iyiyi-kötüyü tanımadan hayatı anlaması mümkün değildir. Bazı şeyleri ancak yaşayarak öğrenirsin. Deneme yanılma pahalı bir yöntem de olsa ebeveynin bu riski almalıdır.

Arkadaş Seçimi

Yapılan araştırmalarda mutsuz, başarısız, madde kullanan gençlerde iki önemli ortak nokta tespit edildi: zayıf aile bağları ve kötü arkadaş. Bu iki unsur gerçekten de insan hayatına ciddi bir biçimde etki eder. Bu yüzden arkadaş seçimini yabana atmaman gerekir. Özellikle sen ve yaşlılarının olumlu ve olumsuzlu paylaşabildiği, kötü durumlarda da kendilerini iyi hissedebildikleri bir arkadaş grubuna sahip olmaları önemlidir; çünkü insan tek başına yaşayabilen bir varlık değildir. Anne-baban senin arkadaşlarıyla olan ilişkine zaman zaman müdahalede bulunurlar. Bunu senin iyiliğini düşündükleri, seni kötü arkadaştan korumak istedikleri için yaparlar. Kaygıları senin arkadaşlarını tanımaya başladıklarında azalır.

Anne-babaların sıklıkla savunduğu “Sana güveniyorum, ama çevreye güvenmiyorum” yaklaşımı da gerçekçi değildir. Zaten sözün kendisi bir mantık hatasını barındırır. Anne-baban sana güveniyorsa senin güvenilmeyecek kişilerle arkadaşlık kurmayacağını da bilmelidir.

Ailede huzur ve güven ortamının hâkim olması için, farklılıklar baş gösterdiğinde hem senin, hem de ebeveyninin doğru davranış biçimlerini uygulamanız gerekir.

Anne-babanı arkadaşların konusunda ikna etme noktasında senin yaklaşımın da büyük önem taşır. Eğer herkesin hata yapabileceği gibi arkadaşının da hata yapabileceğinin farkında olursan, ebeveynine “Kabul ediyorum, arkadaşımın böyle bir hatası var. Ama ben onun bu hatasını bilecek ve bu hatanın beni etkilemesine izin vermeyecek şekilde ona yaklaşıyorum” diyebilir ve doğru açıklamalar getirebilirsen aile içinde bu konuyla ilgili yaşanacak çatışma riskini azaltılmış olursun.

Çatışmanın aza indirgenmesinde, senin arkadaşlarınla gittiğin bir gezi, bir etkinlik sonrası eve döndüğünde yaşadıklarını ailenle hem olumlu, hem de olumsuz yönleriyle paylaşman da rol oynar. Bu davranışın anne-babanın sana güven beslemesini sağlar. Unutmamalısın ki, belirsizlik güveni en çok zayıflatan unsurdur ve belirsizlikleri ortadan kaldırdığın zaman kendine duyulan güveni de rahatlıkla arttırabilirsin.

Hak ettiğin güveni kazanmak için sorumluluk sahibi olduğunu, kendine bir hedef edindiğini, ne yapmak istediğini bildiğini, yanlış kişilerle karşılaştığında ne yapman gerektiğinin farkında olduğunu, kendini kontrol edebildiğini göstermeli; kısacası kendi geminin kaptanı olduğunu ve yönetebildiğini anne-babanın anlamasını sağlamalısın. Kendine güvendiğin sürece mutlu olabilirsin; özgüvenin gelişir, hayata daha iyi öğrenirsin, ailene aidiyet ve bağlılık duygusu geliştirebilirsin. Eğer her şeye rağmen yeterli güveni sağlayamıyorsan, ebeveyninin senden beklentileri daha yüksekse, anne-babanla her şeyi açık açık konuşmalısın. Bu sırada yeni sorunların doğmasını engellemek için de ses tonuna dikkat etmeli, onlara karşı yargılayıcı ve suçlayıcı bir tavır takınmamalısın. Ancak ailenin sana olan güvenini ve verdiği özgürlüğü sorumsuz davranmakla karıştırmamalı, aradaki sınırı iyi bilmeli ve bu sınırı zorlamamalısın.

Arkadaş seçimi konusunda ailenle problem yaşadığın sürece eğer bu sorunu anne-babanla konuşup paylaşırsan, onların tecrübelerinden faydalanma yoluna gidersen çözüm için

büyük bir adım daha atmış olursun. Aile içindeki çatışmaları en aza indiren, birçok sorunun çözümüne katkı sağlayan unsurun açık iletişim olduğunu, yapıcı bir diyalogla pek çok sorunun aşılabileceğini unutma.

Sınırlar İyi Belirlenmeli

Anne-baban seni korumak düşüncesiyle gerekenden fazla kontrol edebilirler; çekmecelerinde neler bulunduğunu, internette nerelere girdiğini bile öğrenmek isteyebilirler. Bu davranışları bir noktaya kadar anlaşılabilir; ancak sınırlarını aşarak sana jandarmalık yapmamalı, gerekirse konuşarak sorunu çözme yolunu tercih etmelidirler. Yoksa her şeyinin kontrol edildiğini hisseden, bilen birisi bir özeline olmadığını, kendine güvenilmediğini düşünür, çok rahatsız ve mutsuz olur.

Anne-baban çocukluklarında sıkıntı çektilerse “Ben yapamadım, çocuğum yapsın” mantığıyla hareket edebilir, sana sürekli verir, hiçbir şey yaptırmayabilirler. Ama bu durum da sorunlara yol açar. Örneğin annen senin dağınıklığından dert yanar. Oysa odanı toplamana fırsat bile vermemiş, hep kendisi toplamıştır; sen de sorumluluk almayı öğrenememişsindir. Burada yapılması gereken, sorumlulukları doğru şekilde paylaşmanız; ebeveyninin sevginin yanında tatlı bir disiplinin de olduğu bir ortam sağlayabilmesidir.

Anne-baban aile içerisinde disiplini inşa etmeye çalışırken üsluplarını da özenle seçmelidirler. Çünkü sürekli olarak emir verici tarzda yapacakları konuşmalar sahip olduğun özgüvenin zayıflamasına yol açar. Söylenenler ne kadar doğru da olsa, bu tür konuşmaların başka sakıncaları da vardır. “Senin duyguların, fikirlerin önemsiz. Doğrusunu ben bilirim.” mesajının verildiği sözler sana birey olarak kabul edilmediğini hissettirebilir, sende aksini yapma isteği uyandırabilir. Ancak anne-baban emir vermek yerine davranışlarıyla sana örnek olmayı, fikir vermeyi tercih ederlerse sende bu tür olumsuz duygular oluşmaz. Sana sunulan fikirler arasın-

dan kendine doğru geleni seçer, uygular, olumlu veya olumsuz olduğunu yaşayarak öğrenirsin. Çocuğu kötülüklerden sakındırmak adına bazı ailelerin tercih ettiği gözdağı vermek şeklinde de bir yaklaşım vardır ki, bu da anne-babaların kaçınması gereken yanlış bir davranıştır.

Her Şey Tamam Ama...

Bazı ailelerde sevgi ve iyi niyet olmasına rağmen çatışmalar yine de yaşanabilir. Ancak bu aileler incelendiğinde sorunun, çatışma sırasında bireylerin ne söylediğinden değil, nasıl söylediğinden kaynaklandığı görülür; taraflardan birinin ses tonu yüksektir, konuyu hiç olmadık bir zamanda açmış, hiç söylenmeyecek bir şekilde söylemiştir—maç izlemekte olan çocuğa babasının “Kalk dersine çalış” diye çıkışması gibi.

Ailede iletişimin, paylaşımın yeterli olup olmadığının göstergelerinden birisi bireylerin aile ortamında kendilerini ne kadar değerli hissettikleridir. “Bu ailede bana değer veriliyor, fikirlerime saygı gösteriliyor. Kendimi değerli hissediyorum” diyebilmelisin. Eğer diyemiyorsan, kendini değersiz hissediyorsan bu durum senin yanlış algılamandan, yüksek beklenti içerisinde olmandan kaynaklanabileceği gibi, anne-babanla aranızda örülmüş psikolojik bir duvarın varlığından da kaynaklanabilir.

Hayattaki ilk okulun ailendir. Yaşamın ilk yıllarında beyine çekirdek olarak yazılan bilgiler ileriki yıllarda ağaca dönüşecek ve kişiliğini, yaşamını şekillendirecektir. Bu yüzden anne-baban ile aradaki çatışmaları çözümleniz gerekir. Aile bireyleri olarak kendinizi sorgular, karşınızdakini değiştirmeye çalışmak yerine kendinizi değiştirmeyi dener, yeniliğe ve öğrenmeye açık olursanız huzur ve güvenin hâkim olduğu bir aile hayatı sürebilirsiniz.

Unutmamalısın ki, belirsizlik güveni en çok zayıflatan unsurdur ve belirsizlikleri ortadan kaldırdığın zaman kendine duyulan güveni de rahatlıkla arttırabilirsin.

DÜRÜSTLÜK MÜ, YALAN MI?

Sadece bir yüzyıl öncesine göre bile bugün yalana daha sık başvurulur oldu. Yalan, dürüstlük karşısında prim yapmaya başladı. Dürüstlük her insanda olması gereken doğal bir özellik iken bugün meziyet olarak kabul edilir hale geldi. Hayatın her alanında, özellikle de iş hayatında güvenilecek insanlara ihtiyaç kendisini daha çok hissettirmeye başladı. Kötü niyetli kişiler ise dürüslere “enayi” yaftası yapıştırdılar.

Yalanın günlük yaşamda kabul görmesi yüzünden günümüzde toplumlara büyük bir güvensizlik hâkim oldu. Ailelerde eşler bile birbirlerine güvenmemeye başladılar. En gelişmiş ülkeler diğer ülkelere güvenmedikleri için en büyük yatırımlarını silah ve savunma sanayisine yapar hale geldiler. Sağlıklı bireylerden oluşan sağlıklı toplumlar vücuda getirmek istiyorsak, vakit kaybetmeden bu durumu tersine çevirmeli, yalanın prim yapmasına izin vermemeli, insanlığın kaybettiği değerleri, en başta da dürüstlüğü tekrar kazanmalıyız.

Bugünlere Nasıl Geldik?

1900’lü yılların sonlarına doğru, dünyada ahlaka ihtiyacın olmadığı, ahlakın bilimsel bir kategori olmadığı dillendirilmeye başladı. Bu görüşe göre insan zaten doğuştan dürüst, ahlaklı olarak doğduğu için ahlakî öğretilere, öğütlere gerek yoktu. Birçok liberal düşünce sahibi iyice ileri gitti ve

ekonomik hareketliliği ve tüketimi azalttığı için değil öğüt-
lere, ahlaka bile gerek olmadığı tezini savunmaya başladı.
Dönemin insanların kabullenmeleri, değerleri değiştirildi.
Onlara “Önemli olan maddi kazançtır, üretimdir; bu uğur-
da yalan söylenebilir.” düşüncesi dayatıldı. Bugünkü ahlakî
çöküşün temelleri işte o yıllarda atıldı.

Yalan özellikle politika alanında kendisine yer buldu. Bu-
gün de politikacılar “Doğruyu söylersem tekrar seçilemem.”
korkusunun veya “İnsanlar doğru değil ki ben de doğru ola-
yım. Çoğunluk yalan söylerken ben söylemezsem politikada
ayakta kalabilmem mümkün değil.” şeklindeki Makyavelist
yaklaşımların arkasına sığınarak yalanı çok kullanırlar. Böy-
le bir bakış açısı politik doğruluk ile ahlakî doğruluk arasın-
da bir ayrımın doğmasına ve insanların derinden sarsılma-
sına neden olmuştur.

Baskı Yalanı Davet Ediyor

Baskının fazla hissedildiği, insanların kendi düşüncelerini
ni ifade edemedikleri ortamlarda yalanla daha çok karşılaşı-
lır. Tersini söyleyecek olursak, demokratik ortamda insanlar
fikirlerini açıkça söylemekten çekinmedikleri için daha az
yalan söylerler. Ailelerde de durum aynıdır. Güvenin idame
ettirilebilmesi için bireylerin demokrat davranmaları, aile
içinde demokratik bir havanın yakalanması gerekir.

Aile bireylerinin demokrat olup olmadıklarını haber ve-
ren üç özellik vardır. Bunlardan ilki özgürlükçülüktür, eleş-
tiriye açıklıktır; kişi kendisini eleştiren birisi olduğunda ona
kızmaz, çünkü eleştirinin faydalı olduğunun farkındadır.
İkinci özellik farklı fikirlere saygı göstermektir, çoğulculuk-
tur. Üçüncü özellik ise otoriter, despot olmamaktır. Demok-
rat olmayan, otoriter kişilerin kendi fikirlerini karşılarında-
kilere zorla kabul ettirmeye çalıştıkları rahatlıkla görülebilir.
Bu kişiler kötü bir durumla karşılaştıklarında da savunmaya
geçerek yalan söylemeye başlarlar.

Aile içerisinde baskı ortamının oluşması sadece yalancılığa, ikiyüzlülüğe sebep olmaz; bireylerin bazı şeyleri gizlice yapmalarına, küsmek gibi pasif agresif tepkiler geliştirmelerine de sebep olur. Örneğin ders çalışması için babasından baskı gören çocuk, kitabını açar, çalışmış gibi yapar, ama konuyu bir kere bile okumaz, sınavdan düşük not alınca babasının tepkisini görür ve bundan keyif alır. Çocuğun böyle bir pasif agresif tepki geliştirmesi, babasından gördüğü baskının bir sonucudur.

Her çocuk gibi sen de hem anneni, hem de babanı kendine model olarak seçtin. Anne-baban sana doğru model olabilmek için yalandan uzak yaşamalı, dürüst davranışlarda bulunmalıdırlar.

Ebeveynin Sana Örnek Olmalı

Amerika'da bir baba 6 ve 7 yaşlarındaki iki çocuğuyla birlikte hayvanat bahçesine gider. Gişe görevlisi 0-6 yaş arasının ücretsiz, 7 yaş ve üzerinin ücretli olarak içeri girebileceğini söyler. Baba çocuklar için "Bir ücretsiz, bir ücretli" der. Memur şaşırır, "Siz söylemeseydiniz çocuğunuzun ücretli girmesi gerektiğini fark etmeyecektim. Neden söylediniz?" der. Babanın cevabı ilginçtir: "Siz çocuklarımla yaşlarını bilmiyor olabilirsiniz, ama onlar biliyor." Bu çocuklar babalarının sadece bu davranışı sayesinde yalan söylememeleri gerektiği konusunda unutmayacakları önemli bir ders almışlardır.

Her çocuk gibi sen de hem anneni, hem de babanı kendine model olarak seçtin. Anne-baban sana doğru model olabilmek için yalandan uzak yaşamalı, dürüst davranışlarda bulunmalıdırlar. Sen yalan söylediğinde de seninle konuşarak yaptığının hata olduğunu anlatmalıdırlar. Küçük

bir çocuk düşün. Bu çocuk evdeki vazoyu düşürür ve kırar. Bir parçası elinde olduğu halde annesine vazoyu kırmadığını söyler. Böyle bir durumda annenin “Vazoyu nasıl kırarsın!” şeklinde bir tepki vermesi yanlıştır. Çocuğuna “Vazoyu kırmışsın, bu yaptığın bir hata. Bana doğru olmayan bir şey söyledin, bu da bir başka hata. Ama yalan söylemek vazoyu kırmaktan daha büyük bir hatadır.” demeli, yalanın ona bir çıkar sağlamayacağını anlatmalıdır. Bu mesajı alan çocuk dürüst olduğu sürece annesinin sevgisini daha çok elde edebileceğini düşünecektir. Yoksa kızıp çocuğa saatlerce dürüstlük konferansı vermek çocuğu yalandan uzaklaştırmaya yetmeyecektir.

Doğru Söylemek Sakınca Doğurursa

Doğruyu söylemek elbette her insan gibi senin de ilken olmalı, ama her doğrunun her yerde söylenmeyeceğini de unutmamalısın. Bazı durumlar insanı doğruyu söylemekten alıkoyabilir. Örneğin kıskanç bir kocaya eşinin bir başkasıyla görüldüğünün söylenmesi o ailede büyük kavgaların çıkmasına sebep olacaktır. Bu tür durumlarda doğru olan susup gerçeği saklamak, ya da yalan söylemeden bir çözüm yolu bulabilmektir.

Farkında olmadan gün içerisinde gerçeği yansıtmayan ifadeler söylediğin olabilir. Örneğin iyi olmadığın halde nasıl olduğunu soran birisine, inanmasan da “iyiyim” cevabını verebilir; mutsuz olarak gittiğin okulda, iş yerinde herkeşe güler yüzlü davranabilirsin. Bu cevabın elbette çok dürüst değildir ama bir dileği, bir temenniye ifade eder. İletişimciler bu tür durumları “rol oynamak” olarak tanımlarlar. Ayrıca iş yerindeki davranışlarının ciddi, evindeki davranışlarının ise samimi olması son derece doğal bir durumdur. Şartlara uygun şekilde davranmayı ikiye bölümlü, dürüst olmayan bir davranış olarak algılamamalısın.

Dedikodudan Uzak Dur

Dedikodu arkasından konuşulan kişinin sadece olumsuz yönlerinin anlatılmasından ibaret değildir. Hayal gücünün kullanıldığı bir senaryo yönü de vardır ve içinde yalan da barındırır. Sonunda iletişim kazalarının doğmasına neden olur. Böyle kazaların önüne geçebilmek için dedikodudan uzak durmalı, düşünerek konuşmayı öğrenmelisin. Aksi takdirde hem kendine, hem çevrendekilere zarar verirsin.

Yalanın sağladığı kazanç, başarı ve mutluluk kısa vadeli-dir. Dürüstlük ise sana uzun vadeli kazanç, başarı ve mutluluk getirir; ama bundan daha da önemlisi, başın dik bir şekilde dolaşabilmeni sağlar. Onurlu ve ilkeli olmak her şeyden daha önemlidir.